

HÖGSKOLAN FÖR LÄRANDE
OCH KOMMUNIKATION
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Förskollärare - en profession med barnen i fokus

**En studie om hur sex förskollärare ser på sin yrkesroll och sitt uppdrag när
barn i gruppen far illa eller riskerar att göra det**

Åsa Andréasson

Examensarbete 15 hp
Inom Lärande

Lärarytbildningen
Höstterminen 2012

Handledare
Carin Falkner

Examinator
Ann Ludvigsson

SAMMANFATTNING

Åsa Andréasson

Förskollärare- en profession med barnen i fokus.

En studie om hur sex förskollärare ser på sin yrkesroll och sitt uppdrag när barn far illa eller riskerar att göra det.

Antal sidor: 26

Syftet med den här studien har varit att undersöka hur förskollärare uppfattar sin yrkesroll och beskriver sina erfarenheter av arbetet med barn i gruppen som riskerar att fara illa eller som redan far illa. Undersökningen har utgått ifrån följande frågeställningar: Hur uppfattar förskollärare sin roll när ett barn riskerar att fara illa eller redan far illa? Hur upplever förskollärare det interprofessionella samarbetet med Socialtjänst, Barnavårdcentral och Polis, samt vilket stöd finns för arbetslagen på förskolorna i arbetet kring barn som far illa? Resultatet av intervjuerna bearbetades med analytisk induktion. Det innebär att när för studien relevanta begrepp togs upp i intervjuerna sattes dessa samman till kategorier som sedan presenterades i resultat delen.

Studien visar att förskollärarna som intervjuats hade en bristande tillit till Socialtjänsten och det gjorde att de inte följde lagen om anmälningsplikt som den är tänkt att följas. Två av orsakerna som tas upp i studien är brist på tid för diskussion och fortbildning i dessa frågor.

Sökord: Barn som far illa, Omsorgssvikt, Anmälningsplikt, Förskola

Postadress	Gatuadress	Telefon	Fax
Högskolan för lärande och kommunikation (HLK) Box 1026 551 11 JÖNKÖPING	Gjuterigatan 5	036-101000	036162585

Innehåll

1	INLEDNING	1
2	BAKGRUND	2
2.1	HUR BARNS RÄTTIGHETER SKYDDAS I LAGEN	2
2.2	VILKA BARN ÄR DET SOM FAR ILLA ELLER RISKERAR ATT GÖRA DET?4	
2.3	FORSKNING OM BARN SOM FAR ILLA	5
2.4	INTERPROFESSIONELLT SAMARBETE I FÖRSKOLAN	6
2.5	ANMÄLNINGSPLIKTEN I PRAKTIKEN	9
3	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	10
4	METOD	11
4.1	FENOMENOLOGISKT PERSPEKTIV	11
4.2	URVAL	12
4.3	INTERVJUGUIDE	12
4.4	ANALYTISK INDUKTION	12
4.5	ETISKA FORSKNINGSPRINCIPER I STUDIEN	13
5	RESULTAT	15
5.1	SYNEN PÅ ANMÄLNINGSPLIKTEN OCH FÖRSKOLORS BEREDSKAP NÄR ETT BARN FAR ILLA	15
5.2	TILLITEN TILL SOCIALTJÄNSTEN OCH SYNEN PÅ SEKRETESSEN	16
5.3	SAMARBETE MELLAN OLIKA VERKSAMHETER	18
5.4	STÖD OCH DISKUSSIONER I OCH FÖR ARBETSLAGET	19
6	DISKUSSION	21
6.1	HUR FÖRSKOLLÄRARE SER PÅ OCH HANTERAR ANMÄLNINGSPLIKTEN	21
6.2	BRISTEN PÅ HANDLINGSPLANER OCH LEVANDE DISKUSSIONER	23
6.3	PROFESSIONELLT STÖD TILL ARBETSLAGET OCH TID FÖR REFLEKTION.	24
7	METODDISKUSSION	25
7.1	VIDARE FORSKNING	26
8	REFERENSLISTA	27

1 INLEDNING

Barn som far illa är ett problem som alltid berört mig djupt. Under några år hade jag förmånen att få vikariera på en mängd olika förskolor och de gav mig inblick i olika förskolors verksamheter. Jag var med ett par gånger när förskolor hade gjort anmälningar till Socialtjänsten om barn som for illa eller riskerade att göra det. Det var intressanta diskussioner i personalrummet och jag fick höra förskollärarna själva berätta hur de upplevt dessa anmälningar och vilka erfarenheter de hade kring detta. De beskrev komplexa situationer där det inte alltid var så lätt för dem att avgöra var gränsen går och hur de på bästa sätt skulle agera för att möta barnet och familjen under den svåra tid som ofta följde efter en anmälan. Jag blev berörd och intresserad av att veta mer och intresset blev inte mindre efter att jag läst ett par kurser i specialpedagogik. För mig var valet av ämne till mitt examensarbete lätt eftersom jag tidigt ville ta reda på hur förskollärarna hanterar dessa frågor. Det finns forskning som visar vilka barn som far illa och på vilka olika sätt de kan göra det. En del av dem kommer tas upp senare i studien. Det jag vill ta reda på nu är hur förskollärarna ser på saken. I den här studien är det är förskollärarnas perspektiv jag är ute efter att studera och inte barnens som så ofta annars.

När en familj har svårt att se ett barns behov och tillgodose dessa kopplas Socialtjänsten in för att stötta familjen och se till barnets bästa. Barn vistas en stor del av sin vakna tid på förskolan och de barn som har det jobbigt hemma kanske får utökad tid på förskolan då hemmiljön brister. För dessa barn kan vistelsen på förskolan bli väldigt betydelsefull och avgörande för utveckling och välmående.

2 BAKGRUND

Barns ställning i samhället har förändrats mycket under 1900-talet i skolan, men också i samhället för övrigt. Förr fick många barn inte vara barn utan var tvungna att tidigt arbeta och hjälpa till med familjens försörjning. Det var fattigt och skolgång var inte den självklarhet som det är idag (Nilsson, 2004).

Efter andra världskriget ändrades inställningen till barn och utbildning radikalt eftersom många familjer och barn hade haft det väldigt tufft under krigsåren. Sverige behövde utbildad arbetskraft eftersom Europa drabbats hårt av krigets framfart. Utbildning av barn var därför mycket viktig då Sverige kunde bygga upp ekonomin och exportera varor som Europa desperat behövde och inte kunde producera själva (Barnombudsmannen, u.d). När alla krigets hemskheter succesivt kom i dagen beslöt man gemensamt i Europa att detta inte fick upprepas. Förenta nationerna (FN) bildades och så även FN:s barnkonvention som många länder skrev under. Sverige var ett av dessa länder. I samband med att Sverige skrev under konventionen lovade vi att följa den och med olika lagars hjälp se till att barnens rättigheter skyddas i vårt samhälle. Barnkonventionen är en del av den så kallade internationella folkrätten. Den 1:a juli 1993 fick Sverige en barnombudsman som skall ta vara på barns rättigheter och se till att det stiftas lagar och förordningar för att skydda barnens ställning i samhället (Barnombudsmannen, u.d).

En organisation som ser till så att Barnkonventionen faktiskt upplevs, är Barnes rätt i samhället (Bris). Våren 1971 blev startskottet på organisationen. Efter en mycket tragisk händelse, där en liten flicka blev ihjälslagen av sin styvfar, reagerade samhället kraftigt och organisationen bildades den 1 september. 1979 kom lagen mot aga. Bris hade länge arbetat för att få till stånd denna lag. Bris har genom åren växt och har betydligt fler medarbetare idag, men deras uppdrag är samma som 1971, nämligen att: *”medverka till att barn och ungdomar inte utsätts för fysiska och psykiska övergrepp eller på något annat sätt far illa* (Sandelin, Johansson, Ginsburg, Naucélér, Berg, & Ålander-Brasch , 2012 s. 3).

2.1 HUR BARNS RÄTTIGHETER SKYDDAS I LAGEN

Förskolan har mål och syften med sin verksamhet och de är formulerade i form av Läroplanen för förskolan Lpfö-98 (Skolverket, 2010). I den står förskolans uppdrag och värdegrund. I de grundläggande värdena står att:

En viktig uppgift för verksamheten är att grundlägga och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan skall hålla levande i arbetet med barnen. (Skolverket, 2010 s. 4)

Förskolorna ska utforma sin verksamhet med läroplanen som rättesnöre. För att kunna leva upp till det läroplanen säger, måste förskolan visa med sin verksamhet att kränka en människa, stor eller liten, fysiskt eller psykiskt, inte är acceptabelt. Alla människor har ett värde och det är förskolans uppdrag att stå upp för dessa värden (Skolverket, 2010).

Lagen om anmälningsuppmaning och anmälningskyldighet för uppgifter om utsatta barn, SoL 14 kap. 1 § Socialtjänstlag (2001:453) har kommit till för att skydda barns rättigheter då de är extra sårbara. Lagen är uppdelad i två delar, där den ena riktar sig till allmänheten (anmälningsuppmaning) och den andra riktar sig till vissa myndigheter och befattningshavare (anmälningskyldighet). Här räknas förskollärare in. I praktiken betyder det att förskollärarna är skyldiga att reagera och meddela Socialtjänsten om de ser att ett barn far illa eller bara misstänker att så kan vara fallet. Det är sedan socialtjänstens arbete att utreda hur det förhåller sig och om polis behöver kopplas in. SoL 14 kap. 1 § Socialtjänstlag (2001:453) Att anmäla är inget lätt beslut att ta eftersom det är svårt att avgöra var gränsen går. Vad är missförhållanden som riskerar ett barns hälsa och utveckling? Är det att inte förse barnet med ordentliga kläder, när det är kallt ute? Är det att som förälder tillfälligt tappa tålamodet och reagera för starkt, när ett barn provocerar eller skrämmer dig? Är det att överbeskydda sitt barn av rädsla att det skall göra sig illa eller misslyckas? (Frost & Sköld, 1995) Lagen är utformad så att den gäller redan vid misstanke om missförhållanden, eftersom det är svårt att avgöra var gränsen går. Lagens intention är att Socialtjänsten som har utbildad personal skall fatta det beslutet och inte allmänheten eller olika myndigheter som barn kan komma i kontakt med.

Frost & Sköld, (1995) menar att förskollärare inte behöver avgöra exakt var gränsen går på samma sätt som socialtjänsten gör. Det är däremot viktigt att agera och anmäla när misstanke om missförhållanden uppstår. Förskolläraren behöver inte veta säkert vad som har hänt och vilka omständigheter som funnits. När någon av personalen på förskolan känner en oro för ett barn, eller när barnet reagerar och beter sig på ett sätt, som är ovanligt och svårt att hantera och förstå anledningen till, är det viktigt att reagera snabbt och veta vad som skall göras (Frost & Sköld, 1995).

Det är viktigt att tänka på sekretessen och förtroendet när ett barn eller en vuxen kommer och berättar att någonting har inträffat som det är viktigt att gå vidare med. Här gäller inte sekretesslagen lägre. Undantaget är, om situationen är akut och en förskollärare känner att barnet är

i omedelbar fara att råka illa ut menar Frost & Sköld (1995). En sådan situation är om det finns risk för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld. Det gäller också om det handlar om sexuella utnyttjanden. Blir någon varse att något sådant inträffat eller kan ha inträffat så är det viktigt att genast ringa socialtjänsten som kontaktar polis och avgör om barnet måste omhändertas omedelbart för att säkra bevis i en eventuell utredning och givetvis skydda barnet från en hotfull miljö. I sådana fall är det viktigt att agera snabb och inte tala med föräldrarna utan ringa socialtjänsten direkt för att skydda barnets säkerhet (Frost och Sköld, 1995). I fall som inte är av akut karaktär kan det finnas en poäng med att samtala med föräldrarna om vad som inte känns riktigt bra. Det kan vara bra att förklara anmälningsplikten och vad den innebär för föräldrarna samt förklara att det är för deras barns bästa som en anmälan görs inte för att ”sätta dit ” någon. En sak är dock viktigt att tänka på. Rådgör alltid innan med socialtjänsten så att en eventuellt pågående utredning inte påverkas negativt på något sätt. Detta kan göras anonymt menar Frost & Sköld (1995).

När en anmälan har gjorts till Socialtjänsten, får den som anmält misstanke om ett barn som far illa, meddelande om huruvida en utredning startats, av vem och dennes telefonnummer. Mer information än så får inte den som anmält om inte vårdnadshavarna medgivit sitt samtycke till detta (SoL 14 kap. 1 § Socialtjänstlag 2001:453).

Det ligger just nu ett lagförslag hos regeringen om att istället för att som nu, ha flera lagar (LVU, lagen om vård av unga, och SoL, Socialtjänstlagen,) som gäller när barn och unga far illa, skall det finnas en övergripande lag som träder i kraft för att stärka barnperspektivet och sätta barn och ungas behov i centrum. Socialdepartementet har tittat över lagförslaget och kommit med kommentarer och yttranden. Överlag är departementet positivt till förslaget, men det anses att flera aspekter måste analyseras mer noggrant innan lagen kan godkännas och tas i bruk (Cederström, 2009).

2.2 VILKA BARN ÄR DET SOM FAR ILLA ELLER RISKERAR ATT GÖRA DET?

Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen samt Socialstyrelsen har skrivit en rapport för att titta närmare på vilka strategier som finns för samverkan mellan myndigheter när barn far illa eller riskerar att fara illa. I den här uppsatsen definieras barn som far illa i enlighet med Socialstyrelsens definition som beskrivs i deras rapport:

Med barn och unga som far illa avses barn som inte får sina behov tillgodosedda inom familjen. Det är barn och ungdomar som utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränk-

ningar, fysisk eller psykisk försummelse. Det är också barn och ungdomar med ett socialt nedbrytande beteende, såsom missbruk, kriminalitet eller annat självdestruktivt beteende. Även barn och ungdomar som utsätts för mobbning, hot, våld och andra övergrepp från jämnåriga ingår i begreppet. Likaså barn och ungdomar som har allvarliga relationsproblem i förhållande till sin familj och omgivning samt elever där stora svårigheter i skolsituationen har uppstått. (Socialstyrelsen, 2012 s.11)

Barn som riskerar att fara illa definieras på följande vis:

Barn till missbrukande förälder, barn till psykiskt sjuk förälder, barn till utvecklingsstörd förälder, barn som har upplevt våld i familjen, ungdomar som tidigt debuterar i brott och missbruk etc. Barn med olika funktionshinder kan också ingå i gruppen barn och unga som riskerar att fara illa, bl. a. barn och ungdomar med neuropsykiatriska funktionshinder. Likaså barn som lever i konfliktfyllda vårdnads- och umgängessituationer m.fl. grupper. (Socialstyrelsen, 2012 s.33)

2.3 FORSKNING OM BARN SOM FAR ILLA

Omsorgssvikt är ett vanligt förekommande begrepp som ofta nämns i forskning om barn som far illa. Begreppet omsorgssvikt ”*avser barn var fysiska eller psykiska utveckling är i fara pga föräldrarnas bristande omsorgsförmåga*” (Lundén, 2010 s. 68). En hel del forskning har gjorts inom området och mycket pekar på att föräldrar som visar en omsorgssvikt ofta själva har vuxit upp med omsorgssviktande föräldrar. De har inte fått lära sig av sina egna föräldrar hur de tillgodoser sina barns behov och stimulerar deras utveckling. Det är dock viktigt att förstå att det finns många olika faktorer som bidrar till omsorgssvikt. Det kan handla om föräldrar som inte funnits där, svåra relationer senare i livet, fysiska och psykiska sjukdomar, oförmåga att hantera stress, sorg, oro för att nämna några exempel. För att kunna hjälpa föräldrar med omsorgssvikt är det viktigt att se helheten i ett sammanhang och inte bara titta på en faktor som orsak till problematiken (Lundén, 2010).

Anknytningen till det lilla spädbarnet är oerhört viktig för barnets välmående, hälsa och trygghet under spädbarnstiden, men också senare under utvecklingen. Otrygg anknytning kan ge stora psykologiska och känslomässiga problem för barnet. Lundén (2010) beskriver hur barnet kan förknippa omsorgspersonen med skräck, oro och obehag istället för trygghet, lugn och värme. Självklart blir det svårt för barnet att ty sig till föräldern i dessa fall. Barnet söker sig å ena sidan till sin förälder instinktivt för närhet, skydd, tröst och värme när de känner sig hotat, ledset eller rädd. När barnet då å andra sidan istället känner att hotet kommer från föräldern uppstår en olösbar konflikt för barnet. Det dras till föräldern för skydd och tröst, men skräms samtidigt av förälderns närvaro (Lundén, 2010).

Lind, Mosholt & Schultz (1999) beskriver att av de barn som far illa har det visat sig att barn som växer upp med föräldrar som är arbetslösa och har små ekonomiska marginaler har större risk för att fara illa. Dessa barn får inte samma möjligheter till utveckling och stimulans via exempelvis leksaker, fina kläder, resor och böcker. Föräldrarnas utbildning, yrke och ekonomi statuerar exempel på vad som är viktigt i livet för barnen (Lind, Mosholt & Schultz, 1999). För en lågutbildad förälder har kanske inte utbildning varit något som värderats särskilt högt och det ger signal till barnet att det kan klara sig bra ändå utan speciellt hög utbildning. En sådan förälder stimulerar kanske inte barnet till att läsa vidare och ger på så vis barnet sämre förutsättningar. Barn som föds av föräldrar med hög akademisk utbildning kan se att föräldrarna har ett högre välstånd och bättre ekonomi på grund av att de har studerat mycket och därför fått bättre tjänster som ger högre lön (Lind, Mosholt & Schultz, 1999).

I en sammanställning av forskning och statistik gjord av Socialstyrelsen beskriver man följande:

Internationell forskning på området visar på tydliga samband mellan strukturella villkor, andelen anmälningar och insatser där fattigdom, bristfälliga sociala resurser och avsaknaden av stödjande nätverk kan påverka familjer med konsekvenser för barnen som medför barnavårdsproblem. (Socialstyrelsen, 2012 s.16)

Den fysiska uppväxt miljön, det området man växer upp i, ekonomin i familjen och den utbildning föräldrarna har, är några av de faktorer som kan påverka ett barns uppväxt högst väsentligt. Att barn får gå i skolan och utbilda sig är alltså inte bara bra för barnet i sig, utan för flera generationer framöver. Det gör att barnet kan växa upp och få en bra anställning som ger en stabil inkomst, goda levnadsvillkor och nästa generation lär sig värdet av kunskap och god utbildning (Socialstyrelsen, 2012).

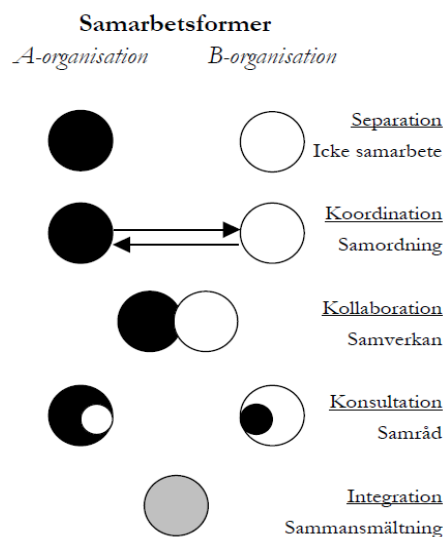
2.4 INTERPROFESSIONELLT SAMARBETE I FÖRSKOLAN

Skollagen beskriver att förskolan skall samverka med olika samhällsorgan när barn far illa eller riskerar att göra det.

2 a § Förskoleverksamheten, skolan och skolbarnomsorgen ska på socialnämndens initiativ i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 2 a kap. 18 § och 9 kap. 16 a § denna lag och av offentlighets- och sekretesslagen. (Skoll 1985: 1100, 1 kap. 2 a §, 1 st)

Samverkan innebär att två eller flera parter tillsammans skapar någonting eller arbetar tillsammans för att lösa ett gemensamt problem eller uppdrag. Interprofessionellt samarbete handlar om samarbete mellan två verksamheter. Ett sådant arbete kan ske när flera verksamheter behöver varandras kompetens för att se helheten av ett problem eller en situation. Psykiatern Berggren (1982) har beskrivit samarbete genom att dela upp det i fem olika grader av interaktion (samspel) mellan olika verksamheter eller företag. Hjortsjö (2005) beskriver dessa i sin tolkning av Berggren (1982) på ett överskådligt sätt.

- *Separation.* Som framgår av namnet finns här inget samspel alls och parterna är helt separerade.
- *Koordination.* Här samarbetar parterna i viss form eftersom de gör individuella arbeten som bygger på det som redan gjorts men man lägger sig inte i vad som gjorts utan bygger bara på med sitt bidrag. Här kan individerna sin del men har svårt att se helheten.
- *Kollaboration.* Detta stadium brukar också kallas samverkan i dagligt tal. Här kommer man överens om olika ansvarsområden och det finns ett övergripande mål som båda parter strävar emot att uppnå.
- *Konsultation.* Det här samspelet innebär att någon från den ena parten går in i den andra partens ansvarsområde för att bidra med sitt kunnande i ett specifikt fall.
- *Integration.* Här smälter de båda parternas ansvarsområden ihop till en enhet och de flesta uppgifterna blir gemensamma (Hjortsjö, 2005).

Figur 1. Illustration av Bengt Berggrens samarbetsformer. Berggren (1982)

En företeelse som kan försvåra eller rent av omöjliggöra ett samarbete mellan olika professioner beskriver Danemark (2000) är att samverka sällan diskuteras innan själva samverkansprocessen startar och de nödvändiga grundläggande förutsättningarna finns inte där från början. Dessa grundläggande förutsättningar menar han är:

- *Kunskapsmässiga och förklaringsmässiga faktorer.* Med dessa menas att de olika professionerna ser på problemet från olika synvinklar. De tolkar och värderar också problemet som skall lösas på olika sätt eftersom de har olika erfarenheter och kunskaper om ämnet.
- *Formella och informella regler.* Professionerna kommer från olika diskurser och de regler, värdegrunder och förväntningar på hur man skall samarbeta kan vara mycket olika.
- *Organisatoriska faktorer.* De olika yrkesgrupperna är på olika nivåer och har helt olika organisatoriska regelsystem, lagar och förordningar att ta hänsyn till.

Alla dessa faktorer påverkar det interprofessionella samarbetet och för att ett samarbete mellan två eller flera professioner skall kunna fungera måste dessa faktorer identifieras, lyftas fram och diskuteras. Det måste också finnas ett förtroende och en vilja att samarbeta från samtliga parter. Tillsammans måste man komma fram till gemensamma mål för samarbetet som alla parter kan stå för och arbeta mot. Det handlar om att utnyttja varandras kunskaper effektivt och som grupp tillsammans bli starkare och få en större måluppfyllelse än om parterna arbetat var för sig (Danemark, 2000). Germundson (2011) har i en associationsstudie undersökt hur skolan och Socialtjänsten beskriver det interprofessionella samarbetet dem emellan. Lärare från förskola och skola har visat sig starkt kritiska till hur Socialtjänsten kommunicerar med dem. Det finns ett mönster i lärarnas associationer till Socialtjänsten som pekar på, att de negativa associationer som framträtt tyder på en hindrande struktur och ett försvårande regelverk från Socialtjänstens sida. Det framkommer också att Socialtjänsten upplever att skolan generellt inte har grundläggande kunskaper om hur Socialtjänsten arbetar, organisationen och regelverket. Den här okunskapen från skolans sida menar de leder lätt till missförstånd och orimliga förväntningar på socialtjänsten från skolans sida. Det finns ett förtroende för lärarna från Socialtjänstens sida men lärarna har ett sämre förtroende för Socialtjänsten. En av anledningarna till lärarnas bristande förtroende menar Germundson (2011) kan vara massmedia. Fall som uppmärksammas är fall där någonting inte fungerat som det skall och Socialtjänsten

får då dåligt rykte. De gånger när Socialtjänsten har lyckats uppmärksammas inte på grund av sekretessen.

2.5 ANMÄLNINGSPLIKTEN I PRAKTIKEN

I en rapport gjord av kommittén mot barnmisshandel framkom det att skola och förskola oftast inte anmälde vid misstanke om att det inte stod rätt till kring ett barn. Nu visar brottsstatistiken att trenden vänt och anmälningar om misshandel av barn i åldern 0-6 år har ökat. Framför allt mellan åren 2005-2009 (Socialstyrelsen, 2012). Det står vidare i rapporten att:

Anmälningar om barn eller unga som far illa speglar inte bara det som barnen utsätts för utan är också ett uttryck för anmälningsbenägenheten i samhället. Med anmälningsbenägenhet avses anmälarens toleransnivå för risker som barn utsätts för, vilken skiftar över tid. Det finns således inget direkt samband mellan antal anmälningar och de faktiska förhållanden som barn lever under. (Socialstyrelsen, 2012 s.11)

Är det då fler barn som faktiskt blir misshandlade fysiskt eller psykiskt och far illa? Den frågan är inte helt lätt att svara på. Det våld som krävs för att bedömas som misshandel har ändrats. Det krävs idag mindre våld för att det skall kallas misshandel och givetvis har det påverkat statistiken och att fallen har ökat. Däremot har andelen anmälningar om fysiskt våld minskat sedan slutet på 1900-talet. Förändringen i förskola och skola har varit störst. I dessa verksamheter har ökningen av anmälningar varit markant, men det har kommit in färre anmälningar där barn utsätts för fysiskt våld (Socialstyrelsen, 2012). I rapporten framgår vidare att:

De vanligaste typerna av registrerade problem var föräldrars vanvård, konflikter mellan föräldrar, föräldrars missbruk och psykiska ohälsa. Otillräcklig ekonomi och social isolering var också vanligt. Mindre vanliga problem var barnmisshandel och sexuella övergrepp (Socialstyrelsen, 2012 s. 14-15).

Det finns tre faktorer som ökar chansen för ett barn att faktiskt få till stånd en utredning från socialtjänsten om en anmälan gjorts. Dessa är:

- Om barnet aktualiseras genom en anmälan från en anmälningspliktig professionell, exempelvis skola eller förskola.
- Om problemen finns tydligt angivna och beskrivna i lagen
- Jämförelsevis låg grad av arbetsbelastning i den utredande organisationen.

Bland de anmälningar som brukar komma in till Socialtjänsten finns två utmärkande kategorier visar statistiken. Den första handlar om skäl relaterat till föräldrar/vårdnadshavaren. Den andra handlar om skäl hos barnet/den unge och ju äldre barnen blir desto oftare sker anmälningar statistiskt (Socialstyrelsen, 2012).

3 SYFTE

Studiens syfte är att undersöka hur förskollärare uppfattar sin yrkesroll och beskriver sina erfarenheter i arbetet med barn i gruppen som riskerar att fara illa, eller som redan far illa.

FRÅGESTÄLLNINGAR

- Hur uppfattar förskollärare sin roll när ett barn riskerar att fara illa eller redan far illa?
- Hur upplever förskollärare det interprofessionella samarbetet med Socialtjänst, Barnavårdcentral och Polis?
- Vilket stöd finns för arbetslagen på förskolorna i arbetet kring barn som far illa?

4 METOD

I den här delen kommer det att beskrivas hur studien växt fram och vilka etiska ställningstaganden som gjorts samt studiens teoretiska ansats.

4.1 FENOMENOLOGISKT PERSPEKTIV

Edmund Husserl var en tysk filosof som omkring år 1900 grundade den filosofiska inriktning som fått namnet fenomenologi och den utvecklades sedan ytterligare av filosoferna Jean-Paul Sartre och Maurice Merleau-Ponty. (Kvale, och Brinkmann 2009). Medvetandets riktadhet var ett begrepp som Husserl kallade för intentionalitet, det vill säga människans intentioner för sina handlingar. Tyngdpunkten i livsvärlds fenomenologin ligger i den så kallade livsvärlden, alltså den värld som människan lever i och beskrivningar av människors erfarenheter och upplevelser så som de är. Livsvärlden är olika för olika människor och alltså väldigt subjektiv. Hur människor uppfattar sin omgivning och de sammanhang de lever i påverkas av deras tidigare erfarenheter, vilka ju är unika för alla människor på vår jord (Hartman, 2004). Fenomenologin tar fasta på att människan skapar sig en uppfattning om världen grundat på sina tidigare erfarenheter. En fenomenologisk undersökning försöker ta fram kärnan i gruppens samlade erfarenheter för att få en uppfattning om hur just den här gruppen människor ser på världen. Det är också viktigt att förstå att människor skapar ett sammanhang och en mening utifrån det som händer runt dem. Att skapa mening kring tillvaron ligger i människans natur och meningen skapas genom deras olika erfarenheter (Bengtsson, 2005). Bryman, (2008) talar om den sociala verkligheten och att människors handlande rymmer en betydelse som de sedan agerar utifrån för att på så sätt göra dem meningsfulla.

Studien bygger på kvalitativa intervjuer med fenomenologiskt perspektiv. Det innebär att den försöker beskriva vad respondenterna har för åsikter, tankar och erfarenheter inom ett visst område samt hur de beskriver och ser på sin omvärld. Det läggs ingen värdering av vad som kommer fram utan studien beskriver hur respondenterna tänkt upplevt och agerat i ett visst sammanhang. I studien används vad Kvale & Brinkmann (2009) beskriver som den halvstrukturerade livsvärldsintervjun vilken är en form av datainsamlingsmetod som går ut på att lyfta fram beskrivningar av personers livsvärld och beskriva dem som fenomen. Intentionen är att

ta reda på hur förskollärarna upplever sin vardag och vilka erfarenheter de samlat på sig genom sin yrkesverksamma tid i arbetet kring barn som far illa eller riskerar att göra det.

4.2 URVAL

De förskollärare som är med i studien valdes ut med det Bryman (2008) beskriver som ett snöbollsurval. Jag kontaktade förskollärare genom att ringa runt till olika förskolor och frågade om det fanns ett intresse av att delta i en intervju. Ett kriterium var att de skulle ha erfarenhet av att göra anmälningar till Socialtjänsten på grund av oro för ett barn. Till de förskollärare som inte hade den erfarenheten ställde jag frågan om de kände till kollegor som möjligen hade den. De förskollärare som valdes ut har varit färdigutbildade i minst tre år. De har erfarenheter av yrket som sådant, men har också vid upprepade tillfällen varit med när en anmälan gjorts. I studien intervjuades sex förskollärare som arbetar med barn i olika åldrar och i samma kommun.

4.3 INTERVJUGUIDE

Intervjufrågorna (bilaga 1) har arbetats fram med utgångspunkt från studiens frågeställningar. Under intervjun ställs inte frågorna strikt i ordning utan blandas utifrån vad respondenterna spontant kommer på och samtalar om för att skapa ett flyt i intervjun men också för att skapa den tillit som behövs. Frågorna har används som en utgångspunkt och har sedan kompletterats med följdfrågor så att svar på studiens frågeställningar kommit fram. De färdiga intervjufrågorna skickades ut till förskollärarna ett par dagar innan intervjuerna skulle genomföras så att de skulle hinna läsa dem och tänka efter. Anledningen till det var, att få så utförliga svar som möjligt. Intervjuerna är inspelade med bandspelare och har sedan transkriberats till textform.

4.4 ANALYTISK INDUKTION

Den insamlade datan har bearbetats med hjälp av det Hartman (2004) beskriver som en analytisk induktion. Det innebär att de textade intervjuerna kodats och tolkats i två steg. Först togs centrala och för studien intressanta begrepp upp och skrevs på ett papper vid sidan av. När ett

antal begrepp förekommit i intervjuerna upprepade gånger sorterades de och ställdes dessa samman till fyra kategorier. Dessa kategorier är synen på anmälningsplikten och förskolornas beredskap när ett barn far illa, Tilliten till Socialtjänsten och synen på sekretessen, Samarbeta mellan olika verksamheter samt stöd och diskussioner i och för arbetslaget. På så sätt kom de områden som respondenterna beskrivit tydligare fram och det blev lättare att se hur de gemensamt beskrev situationer, erfarenheter och åsikter. Kategorierna presenteras i resultatdelen för att ge en överskådligare bild av hur respondenterna svarat och vilka åsikter och erfarenheter som kommit fram under intervjuerna (Hartman, 2004).

4.5 ETISKA FORSKNINGSPRINCIPER I STUDIEN

Att lyckas med att samla in data genom intervju bygger på ett förtroende mellan intervjuaren och den som blir intervjuad beskriver Patel, (2011). Finns inte förtroendet, kommer inte den intervjuade att öppna sig eller ge ärliga svar. Det är därför viktigt att förbereda de personer som skall intervjuas om syftet med studien och varför just deras åsikt är viktig att få med. Det är också viktigt att tydliggöra hur intervjun kommer att gå till och hur det som sagts sedan kommer att hanteras och presenteras i studien (Patel, 2011). I den här studien har det tagits hänsyn till fyra grundläggande etiska principer som Bryman (2008) beskriver som viktiga.

Dessa innefattar:

- Informationskravet: Forskaren skall informera om studiens syfte och att det är frivilligt att vara med i den samt hur studien skall genomföras.
- Samtyckeskravet: Respondenterna samtycker själva till att delta i studien men de som inte är myndiga skall ha målsmans godkännande också.
- Konfidentialitetskravet: Personuppgifter behandlas konfidentiellt och förvaras så säkert som möjligt för att inte obehöriga skall komma över dessa uppgifter.
- Nyttjandekravet: De uppgifter som kommer fram under intervjuerna får enbart användas i den här studien och inte i några andra studier utan respondenters medgivande.

De etiska ställningstaganden som gjorts i den här studien rör först och främst tystnadsplikten. Alla förskollärare har tystnadsplikt och för mig var det viktigt att påpeka att ingen förskollärare skulle avslöja någonting som skulle bryta mot tystnadsplikten. Före intervjuerna påpekade jag därför det, så att inga missförstånd skulle ske. När jag ringde till förskolorna och frågade om

jag kunde komma ut och intervjua forskollärare, förklarade jag studiens etiska principer. Det vill säga de fyra grundläggande principerna som Bryman (2008) tog upp och tystnadsplikten.

5 RESULTAT

5.1 SYNEN PÅ ANMÄLNINGSPLIKTEN OCH FÖRSKOLORS BEREDSKAP NÄR ETT BARN FAR ILLA

Att anmälningsplikten är viktig för de förskollärare som intervjuats råder det ingen tvekan om. Här är alla förskollärare mycket tydliga och eniga. Det råder dock en stor tveksamhet kring vad som skall anmälas och framför allt till konsekvenserna om man anmäler. Alla förskollärare menar, att de aldrig skulle tveka att göra en anmälan till Socialtjänsten om de kände att det var befogat, men de menar samtidigt, att många förskollärare nog tvekar att anmäla av oro för konsekvenserna.

De konsekvenser som förskollärarna tar upp och beskriver är väldigt likartade. Föräldrakontakten är viktig och rädslan att tappa föräldrarnas förtroende är stor. Likaså är barnets säkerhet en orsak till oro hos flera förskollärare. Oron ligger inte bara i att de misstänker att barnet far illa hemma utan också för hur en anmälan skulle kunna påverka barnets säkerhet. En förskollärare ger ett exempel på det.

[...] Jag vet att vi har reagerat på deras sätt att arbeta som... Ja, jag har ett exempel det är ett barn som hade berättat en sak för oss då och så och vi anmälde detta. Och så skall de då prata med det här barnet och då så meddelar de precis innan att de har gjorts en anmälan till familjen. Var på de liksom pratar med sitt barn och säger att det har ju inte varit någonting och det har inte hänt någonting och så... så han ville ju inte säga någonting då. Ja då tycker man ju, att vill man verkligen ... ja men då skall man ju prata med barnet utan att föräldrarna. [...]

Förskolläraren menar att med ett sådant förfaringsätt från Socialtjänstens sida skapas inte rätt förutsättningar för barnet att komma till tals och berätta vad som inträffat. Barnet blir tillsagt av föräldrarna att inget säga och gör som det blivit tillsagt.

Ett par förskollärare beskriver att de tycker att det är mycket viktigt att ha föräldrarna med sig och framför allt informera innan en anmälan görs. De beskriver att de vill ge föräldrarna en chans att förklara sig och att bättra sig utan att blanda in Socialtjänsten. De beskriver att de startar en egen undersökning genom att intervjua barnet i fråga, prata med föräldrarna och anteckna eventuella ovanliga beteenden hos barnet över tid. Framför allt gäller det vid vad förskollärarna beskriver som omsorgssvikt. Det vill säga de gånger då det inte finns fysiska tecken på ett barn, så som blåmärken utan snarare att barnet har för årstiden olämpliga kläder samt dålig hygien.

Flera förskollärare beskriver att omsorgssvikt kring ett barn är någonting som egentligen borde anmälas, men de gör det inte eller drar sig för det eftersom de inte tror att Socialtjänsten bryr sig om att utreda sådana saker. De gånger när de faktiskt anmäler omsorgssvikt till Social-

förvaltningen har arbetslaget under en längre tid antecknat och fört logg om vad de sett och hört för att ha ett gediget underlag. Därefter går de till rektor/förskolechefen med den information de har och rektorn kontaktar sedan Socialtjänsten och rådgör med dem.

Två av sex förskollärare beskriver att det på förskolan finns en handlingsplan, som är tillgänglig för personal om någon skulle känna oro för att ett barn far illa. Handlingsplanen är konkret och inte för detaljerad, för att all personal snabbt skall kunna använda sig av den och reagera om det uppstår akuta situationer där något måste göras omedelbart. Det finns också information om hur de ska gå till väga för att signalera oro kring ett barn där läget inte är lika akut, men kanske nog så allvarligt. De andra förskolorna har eventuellt handlingsplaner hos rektor/förskolechefen men de vet inte säkert om så är fallet. De finns inte ute på enheterna och förskollärarna är osäkra på hur de skall användas om de finns eftersom de handlingsplaner som redan existerar är så omfattande och därför upplevs som röriga och svårtolkade. På dessa förskolor beskriver förskollärarna att de saknar konkreta handlingsplaner i skriftlig form som är lätthanterliga. Det finns rutiner på förskolorna för hur en anmälning skall göras och tillvägagångssättet på just den specifika förskolan, men de är mer av muntliga rutiner som vuxit fram av tradition och erfarenhet genom åren och de har inte på alla ställen diskuterats fram av arbetslagen.

5.2 TILLITEN TILL SOCIALTJÄNSTEN OCH SYNEN PÅ SEKRETESSEN

Förskollärarnas tillit till Socialtjänsten skiljer sig åt beroende på vilka erfarenheter förskollärarna haft. Det finns två huvudspår här. De förskollärare som anmält vad de själva beskriver som omsorgssvikt hos barn samt de fall som beskrivs som allvarligare. Förskollärare som har anmält omsorgssvikt har en större tilltro till Socialtjänstens insatser och förmåga att faktiskt hjälpa familjer i svårigheter. De upplever att myndigheten gör gott för barnet och familjen samt att hjälpen i många fall tacksamt tas emot av föräldrarna. Den andra gruppen förskollärare som har anmält fysiskt våld mot barn har mindre tillit eller nästan ingen alls. Dessa förskollärare är kritiska till Socialtjänstens agerande i akuta situationer och de upplever också att sekretessen är ett stort hinder för dem att bemöta barnen på ett bra sätt och skydda dem. Flera förskollärare uttrycker att de är oroliga för barnens säkerhet eftersom de inte känner att Socialtjänsten kan trygga dem efter att en anmälan gjorts. Flera förskollärare är oroliga för att när de anmäler till Socialtjänsten kanske det inte blir bättre eftersom om familjen inte får någon hjälp alls, så har anmälan i sig skapat en oro och misstänksamhet från familjens sida gentemot för-

skolan. Det gör att barnen i ett sådant läge har ännu sämre förutsättningar att få hjälp än innan anmälan gjordes. En förskollärare beskriver ett exempel på en sådan situation där anmälan gjorde läget värre för barnet. Hon beskriver ett ingripande från Socialtjänsten där de, när anmälan om fysiskt våld kom in, ringde till föräldrarna och informerade dem om att de ville ha ett samtal med dem och barnet om en stund. Föräldrarna pratade givetvis i det läget med sitt barn och under mötet så vågade barnet inte säga någonting. Efter det blev situationen allvarligare och en ny anmälan gjordes. Den var av sådan art att ett ingripande måste ske omedelbart och polis tillkallades därför till förskolan av Socialtjänsten. Barnets hämtades där av uniformerad polis. En förskollärare fick följa med till polisstationen som stöd för barnet. På polisstationen skulle någon form av förhör hållas med barnet. Förskolläraren berättar vidare att den advokat som barnet har rätt till råkade vara sjuk och förhöret hölls trots det och av personal som enligt förskolläraren inte alls var van vid att samtala med och förhöra barn. Barnet vågade därför ingenting berätta för polisen. Situationen uppfattades av förskolläraren som en kränkning av barnets rättigheter och ett mycket dåligt sätt att hantera situationen på.

En förskollärare beskriver att de familjer som uttrycker att de behöver och vill ha Socialtjänstens hjälp oftast får det. Problemet är de gånger när föräldrarna inte alls vill ha hjälp och inte ser att barnet far illa i hemmiljön.

Flera förskollärare beskriver tystnaden från Socialtjänstens sida när en anmälan gjorts som kompakt eller som ett vakuum. Vid samtliga intervjuer beskriver förskollärarna att de vet om att det kommer att bli en tystnad när anmälan väl kommit in, men de upplever ändå att de inte är beredda på den och blir förvånade över att tystnaden är så total.

De flesta av de intervjuade förskollärarna beskriver att de upplevt en stor frustration över att inte få reda på någonting. Några förskollärare menar att sekretessen är viktig och att bryta den skulle bara tillfredsställa förskollärarnas egna behov av att veta hur det går med utredningen. Dessa förskollärare menar i stället att de litar på att Socialtjänsten ger dem den information de behöver för att kunna bemöta barnet på bästa sätt i förskolan, men inte mer. De uttrycker också, att de inte vill veta mer eftersom de anser att det blir för svårt att hantera hela familjens jobbiga situation. De andra förskollärarna beskriver att de vill veta och de behöver få veta för att kunna stötta barnet på bästa sätt.

Dessa förskollärare är också de som uppger sig ha anmält svårare fall till Socialtjänsten. De beskriver att de vill vara en del av det team som sluter upp kring barnet och familjen. Förskol-

lärarna menar att de har en kunskap om barnet och familjen, som inte Socialtjänst och Barnavårdcentral har. En förskollärare beskriver:

[...]gör man en anmälan på misshandel till exempel så ja då utreder man bara misshandel. På nått sätt känns det så. Det vet ju inte jag för jag vet ju inte riktigt hur de gör men ja... jag skulle vilja se hela helheten då. Det har ju varit barn här som har gått här och trasslat med... ja, man ser att det inte är riktigt bra, men ändå inte tillräckligt för att göra en anmälan. Men när det kommer en sådan sak som en misshandel ovanpå då. Då skulle man liksom vilja ha mer helheten att det här är en familj som inte fungerar så bra och det känner jag att det får vi inte riktigt fram. [...]

5.3 SAMARBETE MELLAN OLIKA VERKSAMHETER

Alla förskollärare beskriver att de har ett samarbete med Barnavårdcentralen som upplevs positivt, även om flera förskollärare menar att samarbetet kan bli ännu tätare. Förskollärarna beskriver att de oftast får medgivande från föräldrarna att kontakta Barnavårdcentralen om de känner ett behov och när detta sker så upplever förskollärarna sig lyssnade på och respekterade för sin kompetens. Det finns ett gott samarbete med Barnavårdcentralen beskriver förskollärarna, men inte alls med Socialtjänsten och definitivt inte på samma naturliga sätt.

En förskollärare beskriver det interprofessionella samarbetet så här.

[...] Om man samtalar och samarbetar så tror jag att man ger och tar från varandra. Det är också skönt att känna när vi ändå har anmälningsplikten att vi inte står där själva i det. Det känns jättebra. Till viss del gör vi ju det och så genom att upptäcka och allt detta, men sen att man ändå kan ha en dialog och bolla men någon och få stöd och stöttning i det. [...]

Flera förskollärare beskriver att de tror att Socialtjänsten inte vill ha något samarbete med förskolor och vill de ha det så misslyckas det samarbetet eftersom samtliga förskollärare beskriver att det inte finns något alls. Alla förskollärare beskriver att de vill ha ett samarbete och ett utbyte. Framför allt för att lära känna varandras kompetenser och få en större förståelse. Hälften av förskollärarna som intervjuades berättar att de har fått besök av Socialtjänsten på ett kvällsmöte, men det var ganska länge sedan och var inte något som skedde regelbundet. Förskolechefer och rektorer har fått mer fortbildning och de hade sedan i uppgift att vidareförmedla kunskap till de olika enheterna. Ett par förskollärare berättar att de under sådana kvällsmöten fått diskutera kring fiktiva fall och det upplever förskollärarna som lärorikt och nyttigt. En förskollärare beskriver:

[...] Ja, Socialtjänsten har börjat visa framfötterna nu[...] [...] De uppmanar oss mycket till att ringa till deras rådgivning, där vi gärna får vara anonyma. När vi... ja när vi inte skall anmäla utan bara vill rådgöra, och höra lite om deras tankar kring olika problem. Så de uppmanas vi till. [...]

5.4 STÖD OCH DISKUSSIONER I OCH FÖR ARBETSLAGET

Flera förskollärare beskriver att de minst en gång i veckan går igenom barngruppen i arbetslaget och samtalar om hur läget är, hur barnen mår, leker och utvecklas. Mår något barn dåligt kommer barnets problem att tas upp vid ett sådant möte menar de. Dessa möten kallas planeringsmöten. På dem skall även planering för veckans verksamhet ske. Alla barn tas inte upp utan endast de barn som någon i arbetslaget känner oro för. Att diskutera förfarandet och ventilera olika åsikter om barn som far illa i verksamheten finns det inte så mycket mer tid till om inte förskollärarna signalerar att de känner oro för ett barn och kräver mer tid. På arbetsplatsträffar kan olika ämnen diskuteras, men ingen av förskollärarna säger att barn som far illa inte varit något ämne som tagits upp och diskuterats om det inte funnits ett aktuellt fall just då. De flesta förskollärarna beskriver att de gånger ämnet tas upp är när det är aktuellt med en anmälan i barngruppen. En förskollärare berättar:

[...]vi har ju planering en gång i veckan och då, då försöker vi planera men ibland kan man hamna in på det här barnet. Hur har de det just nu och då kanske det behöver ta hela planeringen. Så det är ju lite. Det är ju inte alla barn man alltid diskuterar på det sättet utan det är ju när man ser att det är något som... ja... ett behov uppstår [...]

Alla förskollärarna är eniga om att det är mycket jobbigt rent emotionellt för hela arbetslaget att göra en anmälan till Socialtjänsten. På alla förskolor står alltid rektor/förskolechef bakom anmälan så att det är verksamheten som sådan som gör en anmälan och inte en enskild förskollärare. De här upplever förskollärarna som mycket positivt. Att ha kollegorna i arbetslaget att prata med om det som hänt känns också betydelsefullt. Alla människor har olika erfarenheter med sig i livet och präglar hur vi reagerar i olika situationer. Stödet i arbetslaget blir starkt eftersom alla känner varandra och arbetar så nära varandra. En förskollärare berättar om sina erfarenheter:

[...] För arbetslaget i sig blir ju en stark enhet när vi verkligen kan hitta forum för att prata. Och kan stötta varandra och man vet att ja men du känner ju och upplever detta så här och då gör inte jag riktigt det men jag kan stötta dig där. Eller jag upplever det så här och de gör inte du och då kan du hjälpa mig för jag tycker det här är jättesvårt. Och då, när man får det samarbetet med sina kollegor genom att ledningen har stöttat upp då räcker det med en blick så vet min kollega att nu tack, nu behöver jag de här och behöver inte ens säga det högt.[...]

Att göra en anmälan beskrivs som en tuff process där alla reagerar olika och mår olika. På två förskolor har krishjälp och samtalsstöd kopplats in till arbetslagets förfogande för att alla medarbetare skall må bra tiden efter anmälan. Den här formen av stöd till hela arbetslaget har upplevts som mycket positiv och förskollärarna har upplevt att cheferna lyssnat och bryr sig om dem.

På de förskolor där inget stöd funnits, förutom att rektorn är den som formellt står bakom anmälan, beskriver förskollärarna att ledningen inte brydde sig så mycket om hur arbetssituationen var för de olika arbetslagen och de enskilda förskollärarna, utan fokus var enbart på barnet. Kollegorna i arbetslaget är det viktigaste stödet beskriver förskollärarna. Dock beskriver flera att tid att sitta ner och samtala om det som hänt inte finns på alla förskolor när något sådant här händer. Det vill förskollärarna ha. En respondent beskriver hur hon känner:

[...] ja... alltså det saknas alltid tid. Men är det viktigt så tar man sig tid. På något sätt. Och sen är det ju så att händer en sådan sak så är det ju lite krisigt för oss också så... och det är inte roligt och det är jobbigt. Men jag tror att vi är ganska bra på att prata med varandra. Faktiskt. [...]

6 Diskussion

6.1 HUR FÖRSKOLLÄRARE SER PÅ OCH HANTERAR ANMÄLNINGSPLIKTEN

Meningen med lagen om anmälningsplikt SoL 14 kap. 1 § Socialtjänstlag (2001:453) är att barn som far illa snabbt skall få hjälp och därför måste alla redan vid misstanke göra en anmälan. Flera av förskollärarna som intervjuats beskrev att de ville ha bevis insamlade och gärna någon form av dokumentation som pekade på att barnet far illa innan de meddelade Socialtjänsten. En misstanke räckte inte för dem för att göra en anmälan. De barn som förskollärarna misstänkte eller ansåg vara utsatta för omsorgssvikt blev inte med samma självklarhet anmälda till Socialtjänsten, och om de inte får in en anmälan hur skall då barnen få hjälp? Lundén (2010) pratar om vikten av barns anknytning till föräldrarna under uppväxten. Jag undrar hur dessa barns anknytning påverkas då föräldrarna inte har förmåga att se sina barns behov och tillfredsställa dem. I dessa lägen beskriver förskollärarna att de bokstavligen tar lagen i egna händer och gör bedömningar om barns situation som de inte har utbildning för. Samtliga förskollärare var medvetna om att det här inte är ett lagligt sätt att hantera barn med omsorgssvikt hemma på men ändå gör förskollärarna det. Intentionerna är säkert goda men frågan är, hjälper förskolan dessa barn. Om förskolan går in och kompenserar för den brist föräldrarna visar lär sig då föräldrarna att ta hand om sitt barns behov bättre? Vad händer på kvällar och helger när barnet inte är på förskolan eller när barnet är hemma på grund av sjukdom. Lundén beskriver att barn som inte växer upp med en god anknytning till föräldrarna riskerar att utveckla en otrygganknytning. Detta kan få stora konsekvenser för barnets fortsatta utveckling menar Lundén (2010). Omsorgssvikt är inte någonting som skall bagatelliseras utan är ett symtom på och en varningsklocka för föräldrar som inte kan se och tillfredsställa sitt barns behov. För barn som växer upp under sådana omständigheter påverkas givetvis anknytningen till föräldrarna vilket även Lind, Mosholt och Schultz (1999) beskriver. Omsorgssvikt kan låta banalt och inte så alarmerande som till exempel fysisk misshandel och sexuella övergrepp. Men barnens trygghet och självkänsla kan påverkas under lång tid och lämna minst lika svåra ärr i själen.

Anledningen till att förskollärare inte anmälde vid misstanke om omsorgssvikt kan hänga samman med deras bristande förtroende för Socialtjänsten. Det var tydligt eftersom flera förskollärare tvekade att anmäla, även de förskollärare som beskrev att de hade en tilltro till Socialtjänsten. Alla förskollärare som intervjuades beskrev att de inte anmälde utan bevis oavsett vad det gällde. De förskollärare som hade anmält svårare fall kände ett påtagligt bristande förtroende och samtliga förskollärare beskrev att det inte räcker med en misstanke om att något är fel utan det krävs bevis för att Socialtjänsten skall lyssna och agera. Rädslan för att förstöra kontakten med vårdnadshavarna var också en anledning till ett avvaktande när förskollärarna gjorde sina bedömningar av om en anmälan skulle göras eller inte. Flera förskollärare beskrev

att det var väldigt viktigt att ha samtal med föräldrarna innan en anmälan gjordes och att ha deras förtroende kvar. Det är naturligt att vilja ha en god relation till föräldrarna, men förskolan skall stå på barnens sida först och främst och inte föräldrarnas. Det är viktigt att pedagoger har en professionell relation till barnens föräldrar och inte en vänskapsrelation. Relationen till barnen skall vara den viktigaste och den får inte komma i andra hand eftersom det är förskolans skyldighet att värna om barnen först och främst inte om föräldrarna. En nära relation till föräldrarna blir komplicerad eftersom den gör det extra svårt att agera i anmälningsfall på grund av lojalitet.

Frost & Sköld, (1995) pekar på vikten av att förskolan har en god relation med vårdnadshavarna men inte i alla lägen och barnens rätt till hjälp får inte komma i andra hand. Alla förskollärarna var eniga om att vilja ha ett samarbete med Socialtjänsten för att få information om hur den arbetar och vad den kan göra. Förskollärarna uttryckte att de inte fick så mycket information förrän det blev aktuellt att göra en anmälan. Samtidigt kom det under intervjuerna fram att det fanns en stor osäkerhet kring omsorgssvikt och när och på vilket sätt en anmälan skall göras. Det här kan vara en anledning till att samtliga förskollärare beskriver att många barn som upplever omsorgssvikt inte får den hjälp de behöver. Statistik från Socialstyrelsen (2012) visar att anmälningar från förskolor gällande omsorgssvikt ändå ökar idag. Det visar att det är ett problem som uppmärksammas och lagförslaget till regeringen tyder på en vilja att förbättra samarbetet mellan olika myndigheter (Cederström, 2009). Vad är det som gör att samarbetet inte fungerar? Viljan finns men det är inte så lätt att samarbeta mellan olika organisationer. Kunskap om varandras verksamheter och en vilja från båda parter sida att samverka är en förutsättning menar Danemark (2000). Frågan är om viljan finns hos båda parter. Det vore intressant att även ta reda på hur Socialtjänsten ser på sin yrkesroll och samarbetet med förskolan. Enligt den Hjortsjö (2005) gjort av Berggren (1982) så är den samverkan mellan förskola och Socialtjänst som beskrivs av respondenterna på koordinationsnivå. Samverkan sker i den meningen att verksamheterna bygger på varandras kunskaper, men det är inget utbyte av dem och därför blir det svårt att se helheten. För att kunna hjälpa ett utsatt barn måste de verksamheter som finns runt barnet samarbeta och utbyta erfarenheter och kunskaper om varandras yrkesroller men även om hur organisationerna är uppbyggda. Det är först då som hela situationen för barnet och familjen kommer fram och rätt insatser kan lättare sättas in och utvärderas. Finns de grundläggande förutsättningarna till samverkan som Danemark (2000) beskriver hos förskolan och socialtjänsten? De kunskapsmässiga och förklaringsmässiga faktorerna finns uppenbarligen inte där eftersom samtliga förskollärare beskriver att de inte har kunskap om hur socialtjänsten arbetar och det samma gäller de formella och informella regler-

na. Förskollärarna beskriver en osäkerhet över vad de skall anmäla och vad som förväntas av dem. De beskriver också en stor osäkerhet över hur socialtjänsten är uppbyggd och fungerar rent organisatoriskt. Förskollärarna har en viss kunskap om lagar och förordningar men eftersom de ibland väljer att inte följa dem visar det på en bristande förståelse för lagarnas intentioner.

6.2 Bristen på handlingsplaner och levande diskussioner

Två förskollärare beskrev att de hade en handlingsplan att gå efter när ett barn i barngruppen far illa eller riskerar att göra det. De övriga förskollärarna beskrev att de saknade handlingsplan vilket tyder på att det finns ett behov av att ha tydligt nedskrivna rutiner. Flera förskollärare menade att det möjligtvis kunde finnas en handlingsplan som deras rektorer eller förskolechefer hade tillgång till, men den fanns inte tillgänglig för dem själva. På grund av det fanns enbart muntliga rutiner och traditioner kring hur personal på förskolorna skulle agera om en situation uppstod. De flesta förskollärare beskrev att det inte diskuterades kring detta ämne förän det fanns ett aktuellt fall. Fortbildning kring barn som far illa förekom inte varje år, utan det kunde gå 3-4 år mellan utbildningarna. Alla de som intervjuades saknade ett samarbete med Socialtjänsten där ett utbyte av information, tankar och frågor kan komma upp. Behovet av diskussion och mer kunskap i ämnet och om Socialtjänstens arbete finns uppenbarligen men tiden för det finns inte. Det verkar inte som om barn som far illa i hemmet, är ett område som cheferna inom förskoleverksamheten prioriterar eller vet så mycket om eftersom förskollärarna inte får den tid de känner att de behöver för att kunna hantera och diskutera dessa frågor. För att kunna göra ett snabbt, korrekt ingripande när en situation uppstår och ett barn kan vara i fara i hemmet måste förskollärarna få fortbildning. De måste även få tid till att ta fram en handlingsplan som är förankrad i verksamheten och som finns aktuell och tillgänglig för alla på förskolan. Flera av förskollärarna beskriver att den tid som finns att diskutera oro kring ett barn i arbetslaget är under så kallade planeringsmöten. Dessa är först och främst avsedda för att planera verksamheten som sådan och de aktiviteter som skall ske under veckan. Tiden är mycket begränsad och öronmärkt, eftersom planering också tar tid och måste få göra det för att verksamheten skall bli bra för barnen.

Om förskollärarna inte får utbildning i hur de skall agera och om hur lagarna är tänkta att fungera i praktiken, så blir det svårt att följa dem och skydda barnens rättigheter. Alla förskollärare måste givetvis ta ett ansvar och hålla nya lagar, läroplaner och förordningar från Socialstyrelsen aktuella men de som styr förskolornas verksamheter måste också ta sitt ansvar och ge

tid till diskussioner i arbetslagen och ordna med kontinuerlig fortbildning. Allt ansvar kan inte läggas på förskollärarna själva tycker jag. Andelen anmälningar från skolor och förskolor ökar men varför är då dessa frågor inte högre prioriterade av rektorer och förskolechefer idag? När tiden inte räcker till för förskolorna att diskutera och när det inte hålls regelbunden fortbildning på området, riskerar barn att ”falla mellan stolarna” och därmed inte få den hjälp de behöver. Hur mycket dyrare blir inte dessa barn för samhället när de växer upp, i jämförelse med om de fått hjälp tidigt? Lind, Mosholt & Schultz (1999) pekar på att den miljö ett barn växer upp i och hur föräldrarna mår och lever påverkar tryggheten och utvecklingen. Om barn som far illa inte får hjälp riskerar de att växa upp till otrygga föräldrar själva och en ny generation barn som far illa föds.

6.3 Professionellt stöd till arbetslaget och tid för reflektion.

Förskollärarna beskriver att ett stort tomrum uppstår när en anmälan gjorts till Socialtjänsten. De beskriver att de inte känt sig förberedda på den tystnad som blir från Socialtjänstens sida och flera förskollärare känner en oro för hur Socialtjänsten skall hantera fallet vidare. Det framkommer tydligt att samtliga förskollärare upplevt att en anmälan tar hårt på dem som är berörda. Arbetslaget är på grund av tystnadsplikten den grupp kollegor som förskollärarna vänder sig till för stöd och hjälp, eftersom ingen annan får informeras förutom rektor eller förskolechef. Det är då viktigt att förskollärarna får tid att diskutera, stöd, handledning och samtala om hur de som arbetslag mår och hur de skall tackla tiden efter anmälan för att alla i laget skall orka med och kunna finnas där för barnet som de gjort en anmälan om, men också de övriga barnen. Ett samarbete mellan Socialtjänsten och förskolan skulle kunna vara ett bra forum för diskussioner, men också för att förebreda ett arbetslag på vad som kan hända och skapa bättre förutsättningar för att tackla en svår anmälningssituation när den kommer. Statistik från socialstyrelsen (2012) visar att anmälningarna ökar idag och då måste förskolan anpassa sig och vara förbered på sådana här situationer. Handlingsplaner för likabehandling och mobbing är en självklarhet idag på förskolor och skolor men inte handlingsplaner för när barn far illa i hemmet.

Alla människor har olika förutsättningar att klara kriser och svårigheter i grunden men de har också olika erfarenheter med sig. När en kris uppstår i arbetslaget är det viktigt att de som mår extra dåligt och har svårt att hantera den uppkomna situationen och nya verkligheten blir uppmärksammade annars kan problemen bli ännu värre. I arbetslaget, men också för den

drabbade förskolläraren. Alla förskollärare som intervjuades beskrev att kollegorna i arbetslaget är den viktigaste formen av stöd. Jag tror att en arbetsgrupp som har haft en levande diskussion och klara nedskrivna rutiner för hur den bör gå tillväga när ett barn far illa, har bättre förutsättningar att tackla en svår situation när den uppstår. Då känner kollegorna varandra i arbetslaget och förhoppningsvis finns en viss trygghet att ta upp svåra erfarenheter vid diskussionstillfällena. För att få till ett samarbete mellan två verksamheter måste dock båda parter ha en vilja och en motivation till det. Förskollärarna som intervjuades hade definitivt den viljan. Jag skulle vilja göra en likande studie och ta reda på hur socialtjänstemännen ser på saken. Det kan finnas många anledningar till att samarbetet mellan förskola och Socialtjänst inte fungerar så bra och på många olika plan. Det kan handla om olika organisationer och traditioner inom de olika verksamheterna och för att lagen om anmälningsskyldighet skall kunna tillämpas på det sätt som är tänkt, så tycks det vara viktigt att se ur båda verksamheternas synvinklar. Först då kan en diskussion komma till stånd om hur de båda verksamheterna kan mötas och få större förståelse och tillit till varandra för barnens skull.

Under hela den här processen har jag reflekterat mycket om förskollärarens yrkesroll och uppdrag samt om hur förskolorna arbetar med dessa frågor. Jag uppfattar, att det finns ett behov av att samtala om dessa frågor ute på förskolorna, men också på lärarutbildningen. Kunskapen om anmälningsskyldigheten finns, men när det gäller hur lagen ska användas och vad man skall anmäla så följer förskollärarna inte alltid lagen. Det är viktigt att alla parter handlar snabbt och rätt när en anmälan blir aktuell för att resultatet skall bli så bra som möjligt för barnet först och främst, men även för familjen.

7 METODDISKUSSION

Intervjuerna som genomförts i den här studien har tagit cirka 40 minuter i snitt. Det betyder att det blev mycket information att bearbeta och att förskollärarna följaktligen hade mycket att säga om ämnet. Intervjuguiden fungerade bra som utgångspunkt, men följdfrågor var nödvändiga för att hålla samtalet igång. Beslutet att dela ut intervjuguiden till respondenterna i förväg upplever jag som rätt då resultatet av intervjuerna blev omfattande och detaljerat. Risken fanns att svaren kunde blivit tillrättlagda och att respondenterna enbart gav de svar som de uppfattade att jag som intervjuare ville ha. Jag uppfattar inte att så varit fallet. Förskollärarna fick berättas fritt hur de kände och vilka erfarenheter de hade. Följdfrågor ställdes enbart för att leda samtalet vidare eller för att få bekräftelse på att jag hade uppfattat dem rätt. Inga värderingar lades medvetet från min sida vid svaren på frågorna. Det är svårt att dra några generella slut-

satser om förskollärare eftersom den här studien inte är representativ för övriga landet. Det är enbart sex personer som intervjuats och det är därför en studie i mindre format. Den ger dock en inblick i hur förskollärare uppfattar sin yrkesroll och det interprofessionella samarbetet med Socialtjänsten.

I urvalsprocessen var det svårare än förväntat att hitta förskollärare som uppfyllde studiens kriterier och som ville vara med. Jag uppfattade att många förskollärare som kontaktades var lite osäkra och obekväma med valet av ämne för studien. Ett par förskollärare ville inte vara med då de uppfattade att risken var för stor att tystnadsplikten kunde bli ett problem. Det var också fler som förklarade att de tyckte ämnet var svårt och att de inte hade tillräcklig erfarenhet för att vara med, även om jag förklarade kriterierna och syftet med studien.

7.1 Vidare forskning

Det har kommit upp många frågor och tankar under studiens gång. Det känns relevant och viktigt att fortsätta forska i detta ämne eftersom det finns en hel del kvar att förbättra och arbeta på. Det vore intressant att ta reda på hur Socialtjänsten ser på dessa frågor och hur de upplever samarbetet med förskola och skola eftersom denna studie enbart visar på förskollärarnas inställningar och erfarenheter. Det vore också relevant att titta närmare på hur dessa frågor tas upp under lärarutbildningen för att se om nyutexaminerade lärare i alla årskurser får tillräckligt med kunskap för att kunna möta och hjälpa utsatta barn.

En annan fråga som kommit upp är hur Socialtjänsten ser på sitt uppdrag och hur de arbetar för att förbättra sitt rykte i samhället. Förskollärarna i den här studien visade bristande tillit till Socialtjänsten och det fick konsekvenser i form av att de inte anmälde till socialtjänsten utan försökte lösa situationer själva. För att komma tillrätta med detta problem tror jag att socialtjänsten bör arbeta hårt på att vinna allmänhetens förtroende.

8 REFERENSLISTA

- Barnombudsmannen. (u.d) *Om oss*. Hämtad 6 december, 2012, från:
[http://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/om-barnkonventionen/\(2012-09-9\)](http://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/om-barnkonventionen/(2012-09-9))
- Bengtsson, J. (2005). *En livsvärldsansats för pedagogisk forskning -med livsvärlden som grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Berggren, B. (1982). Om samarbete, samarbetsproblem, gränsdragning, konkurrens om makt och ansvar, ur *Psykiatri i omvandling*. Språ rapport 107. Psykiatriska kliniken i Ängelholm.
- Bryman, A. (2006). *Sambällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB
- Cederström, G. (2009). *Socialstyrelsens yttrande över betänkandet Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU) SOU 2009:68 Ert dnr S2009/5588/ST*. Stockholm. Socialdepartementet.
Hämtad 6 december, 2012, från:
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/17808/2009-11-7.pdf>
- Danemark, B. (2000). *Samverkan-himmel eller helvete?* Stockholm. Förlagshuset Gothia
- Frost P, Sköld C. (1995). *Skolans ansvar när barn far illa*. Stockholm. Liber Utbildning AB
- Germundsson, P. (2011). *Lärare socialsekreterare och barn som far illa. Om Sociala representationer och interprofessionell samverkan*. Örebro Universitet
- Hartman, J. (2004). *Vetenskapligt tänkande: från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur AB
- Hjortsjö, M. (2005). *Med samarbete i sikte: om samordnade insatser och samlokaliserade familjecentraler*. Lund: Lunds Universitet
- Kvale, S & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB
- Lind, L. Mosholt, B. Schultz, E. (1999). *TVå världar – Samarbetet mellan barnomsorg och socialtjänst*. Stockholm. Runa förlag
- Lundén, K. (2010). *Att identifiera barnomsorgssvikt hos förskolebarn. Vad kan vi lära av forskningen?* Institutionen för Social arbete, Göteborgs Universitet.

Nilsson, Åke. (2004). *Efterkrigstidens invandring och utvandring*. Statistiska centralbyrån. Örebro

Patel, R. (2011). *Forskningsmetodikens grunder – att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund Studentlitteratur AB

Sandelin, G. Johansson, K. Ginsburg, J. Naucleur, C. Berg, M. Ålander-Brasch, C. (2012). *Aldrig i livet skall jag slå mina barn*. Hämtad 6 december, 2012, från http://www.bris.se/upload/Articles/BRIS_40ar.pdf

Skollag. Skoll 1985:1100

Skolverket. (2010a). *Läroplan för förskolan*. Reviderad 2010. Hämtad: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>

Socialstyrelsen. (2012). *Anmälningar till socialtjänsten om barn och unga – en undersökning om omfattning och regionala skillnader*. Publicerad www.socialstyrelsen.se, mars 2012

Socialtjänstlag. (2001:453). *Anmälningsuppgifter och anmälningskyldighet för uppgifter om utsatta barn*. Stockholm. Socialdepartementet. Hämtad 6 december, 2012, från: <http://www.jpinfo.net.se/bibl.proxy.hj.se/dokument/Lagkommentarer/679497/14-kap-1--SoL-Anmalningsuppgifter-och-anmalningskyldighet-for-uppgifter-om-utsatta-barn?id=75345&search=Anm%C3%A4lningsuppgifter%20och%20anm%C3%A4lningskyldighet%20f%C3%B6r%20uppgifter%20om%20utsatta%20barn#result0>

Intervjufrågor:

1. Hur agerar du om ett barn i gruppen far illa i hemmet eller riskerar att göra det?
2. Hur gör du om det visar sig att problemen kvarstår eller förvärras kring ett barn som ni anmält?
3. Vad har du för tankar om anmälningsplikten?
4. Hur upplever du uppföljningen från Socialtjänsten när en anmälan gjorts?
5. Hur upplever du samarbetet mellan förskola och Socialtjänst när en utredning pågår?
6. Vad finns det för fördelar med ett samarbete mellan förskola och Socialtjänst, Barnavårdcentralen eller Polisen?
7. Vad finns det för svårigheter med ett samarbete mellan förskola och Socialtjänst, Barnavårdcentralen eller Polisen?
8. Vilket stöd finns för arbetslaget på er förskola när ni gjort en anmälan till Socialtjänsten?
9. Finns det en utarbetad handlingsplan för hur ni skall agera om ett barn far illa eller riskerar att göra det?
10. Hur har ni arbetat fram den?
11. Hur ofta uppdateras den?
12. Om du fick välja själv i din roll som förskollärare hur skulle ett samarbete mellan förskola Barnavårdcentralen, Polisen och Socialtjänst se ut?